

Samen verschillend

Terwijl de eerste stukken voor dit nummer binnenkomen, gaat Nederland vanwege de coronacrisis in een intelligente lockdown. Dit maakt direct twee dimensies van sociale cohesie, de samenhang tussen (groepen) mensen, zichtbaar: fysiek kunnen we niet meer in groepen bij elkaar zijn. We missen het samen zijn op terrassen, sportvelden en festivals, samen genieten van exposities, voorstellingen en concerten. De culturele sector loopt immense financiële schade op. De online activiteiten, hoe creatief ook, zijn geen vervanging voor het echte gezamenlijk beleven.

Maar mentaal is de samenhang des te meer voelbaar: met één doel voor ogen, zo goed mogelijk deze crisis doorkomen, blijven we massaal binnen, houden ons aan de regels, helpen elkaar en bedenken oplossingen. Samen. Zodra we de draad weer oppakken, worden de verschillen tussen (groepen) mensen weer zichtbaar. Sociale cohesie op basis van homogeniteit wordt steeds schaarser. In een diverse maatschappij zijn er belangen waarover geen consensus bestaat en moeten we uitgaande van heterogeniteit en dissensus samenhang zien te bereiken. In haar proefschrift *Binden of Overbruggen* vond Hanka Otte aanwijzingen dat kunst kan bijdragen aan een dergelijke, wat zij noemt, externe sociale cohesie. Als onderdeel van de Boekman Dissertatieprijs (een initiatief van Domein Sociale en Geesteswetenschappen van NWO en de Boekmanstichting) die zij in 2018 won, werd dit nummer over het thema van haar proefschrift samen met haar samengesteld.

In zijn bijdrage benadrukt Pascal Gielen het belang van dissensus in plaats van consensus: 'Wat de cohesie hier toont zijn niet gedeelde waarden en normen, maar de blijvende strijd voor die identiteit.' Ten aanzien van het

dekolonisedebat wordt die strijd oneerlijk gestreden, stelt Joachim Ben Yakoub. Hoe deze strijd wel eerlijk tot samenhang kan leiden, laat de voorstelling *Underneath Which Rivers Flow* zien, beschreven en geanalyseerd door Sébastien Hendrickx. Otte pleit voor een inclusief cultuurbeleid, dat kunst met een meer politieke insteek zo inzet. Het blijft moeilijk de juiste balans te vinden tussen fictie en werkelijkheid. In een fictionele ruimte is altijd meer, zo niet alles mogelijk. Enerzijds is er een politieke werkelijkheid die stevast 'de andere kant op' stuurt, zoals Bart Caron en Guy Redig illustreren aan de hand van het Vlaamse cultuurbeleid. Giuliana Ciancio en Jeffrey Meulman laten zien hoe moeilijk het is om op Europees niveau met culturele organisaties en evenementen een transformatie naar een open en inclusieve samenleving te realiseren.

Anderzijds is het voor kunstenaars en culturele organisaties niet gemakkelijk om de verbeelding een veranderende rol te laten spelen in het maatschappelijke verkeer. Dat geldt voor het Forum in Groningen en de projecten *Alles op Tafel* en de *Toren van Babel*. Diana Krabbendam van The Beach vertelt over de lange adem die nodig is om met social design jonge inwoners van Amsterdam Nieuw-West te helpen mee vorm te geven aan hun leefomgeving. Tot slot stellen Aart van der Maas en Nico de Vos na een analyse van alle bijdragen in de epiloog een hernieuwde blik voor. Niet een die uitgaat van tegenstellingen, maar van de relatie. Om zo verschillend samen te leven. Zo'n perspectief zullen we nodig hebben op de lange weg uit de crisis. ●